
Spiritualiteit bij kinderen

Ervaringen vanuit een eerstelijnspraktijk

Ook kinderen behoren tot de doelgroepen van geestelijk verzorgers. Zij worden soms geconfronteerd met heftige gebeurtenissen, zoals ziekte van zichzelf of van gezinsleden en scheiding van ouders. Wat kan de geestelijk verzorger voor hen betekenen?

Yvonne Weeseman

OVER SPIRITUALITEIT BIJ KINDEREN is nog niet veel bekend en het gangbare idee is dat kinderen eigenlijk nog te jong zijn om zich bezig te houden met spiritualiteit. Ze zouden de noodzakelijke cognitieve ontwikkeling nog niet hebben doorgemaakt om zich bezig te houden met essentiële levensvragen of met zingevingvragen.

In mijn praktijk merk ik echter dat dit zeker niet voor alle kinderen geldt. Ik werk als drama- en speltherapeut voornamelijk met kinderen die begeleiding nodig hebben in crisissituaties en biedt daarnaast psychosociale ondersteuning aan gezinnen in het kader van traumaverwerking. Spiritualiteit is daarbij altijd een dimensie geweest die ik belangrijk acht voor de ontwikkeling van het kind binnen het gezin.

Belangrijke thema's die ik in mijn praktijk bij kinderen tegenkom zijn: goed en kwaad, spiritualiteit als hulpbron, betekenisgeving, engelen, zingeving en lijden. In deze casusbespreking zal ik aan de hand van een aantal voorbeelden een kleine greep uit het repertoire van spirituele betekenisgeving bij kinderen beschrijven.

Eric en zijn gevecht met goed en kwaad

Eric (8 jaar) werd bij mij aangemeld omdat hij veel last had van pestervaringen op zijn school. Hij kon maar moeilijk aansluiting vinden bij kinderen in zijn klas en had in zijn schoolcarrière een aantal keren meegemaakt dat hij na schooltijd door een groepje kinderen werd geschopt en geslagen. Deze ervaringen hebben bij Eric het gevoel achtergelaten dat hij onveilig is op school. Hij heeft niet veel steun aan zijn vrienden en voelt zich al maanden neerslachtig. Inmiddels is het pesten aangepakt, maar de littekens van zijn ervaringen zijn nog levendig aanwezig.

Zijn ouders zijn protestants en bezoeken wekelijks de zondagsdienst. Eric gaat altijd mee, maar hij evitaert de bijeenkomsten in de kerk als saai tijdverspilling. Tijdens de preek vraagt hij zich vaak af of God eigen wel bestaat. Hij vertelt tijdens de intake uit zichzelf dat God waarschijnlijk niet bestaat, maar dat de duivel wel degelijk bestaat. Zijn argumentatie is dat als God zou bestaan, hij sterker zou zijn dan de duivel en hij de duivel allang zou hebben uitgeschakeld. Het feit dat mensen ziek worden, dat er armoede is en dat er gemene men-

sen zijn is volgens hem het werk van de duivel. Hij denkt dat de wereld geleid wordt door de duivel. Wanneer ik hem vraag waar hij in het dagelijks leven steun uit haalt zegt hij: 'Er is geen steun.' Bij doorvragen gaat hij uitgebreid in op het feit dat steeds wanneer hij na school werd aangevallen er ook geen steun was. Hij heeft toen wel gebeden om hulp van God, maar die hulp kwam niet.

Deze ervaringen hebben hem het gevoel gegeven 'er alleen voor te staan.' En zich verlaten te voelen.

Thuis bidden zijn ouders dagelijks voor elke maaltijd, zij vinden het belangrijk om Eric christelijke waarden mee te geven en vinden het moeilijk om hun zoon te begeleiden in het verwerken van zijn negatieve ervaringen. Eric wil aan tafel niet meer meedoen met het gebed en de laatste tijd wil hij niet meer mee naar de kerk.

Tijdens de eerste therapie sessies laat Eric signalen zien van een spirituele crisis. Vanuit zijn opvoeding en de geloofsovertuiging van zijn ouders kan

hij de pestervaringen niet integreren in zijn beeldvorming. Toch heeft hij een spirituele betekenis gegeven aan zijn ervaringen in de vorm van het bestaan van de duivel die over de wereld heerst.

Aangezien hij de Bijbel kent en zelf regelmatig refereert aan verhalen uit de kinderbijbel, besluit ik een Bijbelverhaal als ingang te gebruiken om zijn innerlijke wereld te exploreren en hem te begeleiden in de verwerking van zijn negatieve ervaringen rondom het pesten. Ik lees hem tijdens de therapiesessie een verhaal voor waarin de strijd tussen licht en donker, God en de duivel naar voren komt. Vervolgens vraag ik hem om een gedeelte van het verhaal in een rollenspel na te spelen. Kinderen houden vaak van toneelspel en ook Eric gaat met enthousiasme in op mijn vraag. We spelen het verhaal uit en vervolgens gaat hij tekenen om het verhaal en spel te laten bezinken. Eric tekent donkere wolken en een licht dat door de wolken heen straalt.

Er is geen steun

In de volgende sessie vraag ik Eric of hij samen met mij een eigen verhaal zou willen maken. Ik vraag hem om de zin 'Er was eens...' af te maken. Eric maakt de zin af met 'Er was eens een God.' Het verhaal gaat vervolgens verder over de strijd tussen donker en licht waarbij het gevecht tussen beiden heel spannend wordt, het donkere lijkt te overwinnen maar aan het einde van het verhaal komt weer dat sprankje licht uit de tekening naar voren dat de hoofdpersoon kracht geeft. Vol enthousiasme speelt hij in het rollenspel het gevecht tussen het kwade en het goede uit. Hierbij komen zowel de spirituele dimensie als ook de emotionele en cognitieve component naar voren, aangezien Eric in het rollenspel ook het gevecht van het pesten uitspeelt.

Er volgen meerdere sessies waarin het gevecht tussen het goede en het kwade verder wordt geëxploreerd. Eric neemt in verhalend rollenspel afwisselend de rol van het goede en die van het kwade op zich. Naarmate de sessies vorderen reflecteren we vaker over de verschillende aspecten van goed en kwaad, waarbij Eric een meer genuanceerd beeld ontwikkelt met betrekking tot zijn eigen levens-

ervaringen. Langzaam kan hij zijn pestervaringen beter integreren en weet hij binnen het gezin een eigenheid te ontwikkelen.

Het ontstaan van de wereld

Leroy (10 jaar) is aangemeld omdat hij slaapproblemen heeft. Hij is hoogbegaafd en ligt 's avonds uren lang in bed na te denken voordat hij in slaap valt. Het gevolg hiervan is dat hij 's ochtends met veel moeite uit bed komt en de hele ochtend prikkelbaar is. Het probleem wordt erger nu hij ouder wordt.

Wanneer zijn moeder vraagt waarover hij nadenkt, vertelt hij dat hij denkt over wat de betekenis is van het bestaan, de toekomst van deze wereld, waarom mensen zijn zoals ze zijn en wat zijn rol is in dit leven. En vooral ook: hoe kan hij zijn innerlijke wereld communiceren naar andere kinderen, hoe kan hij zijn denkwijze overbrengen? Dat vindt hij moeilijk, omdat andere kinderen hem niet lijken te begrijpen. Zijn ouders hebben een seculiere achtergrond. Leroy vraagt regelmatig aan zijn ouders wat zij over deze onderwerpen denken. Ook heeft hij dit aan zijn leerkracht gevraagd. Zijn ouders zijn bezorgd, omdat zij vinden dat zulke grote vragen niet passen bij een 10-jarige, en vinden het ook zorgwekkend dat hij niet tevreden is met hun antwoorden, die zijn gebaseerd op de evolutietheorie. De leerkracht weet Leroy's vragen niet te beantwoorden, en is ook bezorgd, omdat Leroy op deze manier niet goed functioneert op school.

Aangezien Leroy zo geboeid is door de vraag over het ontstaan van de wereld, stel ik hem voor om samen na te gaan wat verschillende culturele tradities hierover zeggen. In de wekelijkse sessies lezen we steeds samen een verhaal over het ontstaan van de wereld. Daarna gaan we samen tekenen, waarbij we tijdens het tekenen samen elementen uit het verhaal bespreken. Het worden filosoferende gesprekken, waarin zichtbaar wordt dat Leroy steeds meer zijn eigen afwegingen maakt over welke elementen hierin voor hem betekenisvol en belangrijk zijn ten opzichte van zijn eigen leven. Zijn moeder rapporteert dat Leroy thuis praat over de verhalen die we samen tijdens de sessies onderzoeken. Na drie sessies begint Leroy al gemakkelijker in te slapen. Hij vertelt mij

dat hij het ontzettend fijn vindt dat hij eindelijk met iemand over zijn vragen kan praten.

Praten met een engel

De ouders van Paula (7 jaar) zijn recentelijk gescheiden. Voor de scheiding hadden zij regelmatig ruzies waarbij Paula aanwezig was. Haar ouders wonen inmiddels gescheiden en Paula gaat twee keer per maand voor het weekend naar haar vader. Beide ouders hebben een nieuwe partner. Paula vindt het heel moeilijk om zich met de nieuwe partners te verbinden. Ze wordt bij mij aangemeld omdat ze aangeeft dat ze vaak verdrietig is.

Ze hoort de stem van haar engel via de 'ontvangstzender' in haar hart

Tijdens de intake sessie geeft Paula aan dat ze verdrietig is over de scheiding. Wanneer ik haar vraag met wie zij hierover kan praten, zegt zij dat alleen haar engel haar begrijpt. Ze blijkt regelmatig, wanneer ze zich verdrietig of alleen voelt, te praten met deze engel, die zij ontmoet in haar eigen kamer voordat zij gaat slapen. Wanneer ik haar vraag haar engel te tekenen, vertelt zij tijdens het tekenen allerlei details over haar engel. Wanneer ik haar vraag hoe zij praat met haar engel, vertelt ze dat de communicatie onzichtbaar is, net zoals de informatiestroom van de mobiele telefoon onzichtbaar is. Toch kan zij haar engel goed verstaan, zij hoort de stem van haar engel via de 'ontvangstzender' in haar hart. Ze vertelt dat ze de engel heeft gevraagd hoe ze ervoor kan zorgen dat haar mama en papa weer bij elkaar komen. De engel heeft hier geen duidelijk antwoord op gegeven. Ik vraag haar of zij een volgende keer als ze haar engel ziet, zou kunnen vragen of haar engel een goed advies heeft voor haar verdriet. Zij vindt dit een goed idee! De volgende keer vertelt ze enthousiast wat haar engel heeft gezegd. Hij heeft haar verteld dat het soms zo is dat mensen niet voor altijd bij elkaar blijven en blijer worden als ze uit elkaar gaan.

Wanneer ik dit met haar moeder bespreek, geeft zij aan dat ze dit al veel vaker aan haar dochter heeft uitgelegd, maar dat het lijkt alsof het nu pas, nadat de engel het heeft verteld, aankomt bij Paula! Moeder geeft ook aan dat Paula sindsdien meer openlijk over haar verdriet kan spreken met betrekking tot de ruzies voorafgaand aan de scheiding, en dat zij geleidelijk meer contact lijkt aan te gaan met beide nieuwe partners. Haar engel blijft een belangrijke factor aangezien deze haar uitleg blijkt te geven over hoe zij het beste met deze situatie om kan gaan. Haar engel functioneert dus in feite als een hulpbron. En ik als therapeut vorm een luisterend oor voor haar ervaringen

Conclusies

Bovenstaande casussen illustreren hoe belangrijk spiritualiteit kan zijn in de leefwereld van kinderen. Het is belangrijk voor kinderen om een luisterend oor te hebben en klankbord te zijn voor hun spirituele ontwikkeling. Onafhankelijk van een seculiere of religieus georiënteerde opvoeding; levensvragen blijven onlosmakelijk met het leven verbonden, ook dat van kinderen. Net als volwassenen kunnen kinderen ook existentiële crisis ervaren. Denk daarbij bijvoorbeeld aan kinderen die met een ernstige ziekte zijn opgenomen in het ziekenhuis. Gevoelens van verlatenheid en onmacht kunnen opwellen, en het kind vraagt zich af: 'Hoe gaat het nu verder met mij, met mijn leven?', 'Wordt alles nu anders en wat blijft zoals het was?' Geestelijk verzorgers kunnen binnen de kinderafdelingen spirituele hulp bieden en met kinderen praten over hun belevingswereld, zodat zij hun ervaringen kunnen plaatsen binnen een eigen, ondersteunend en betekenisvol raamwerk.

In verband met de privacy van de kinderen zijn de namen gefingeerd.

Yvonne Weeseman geeft individuele begeleiding en trainingen voor ouders en kinderen. Meer info: www.paradisekids.nl. Daarnaast is zij werkzaam als geestelijk verzorger i.o. op de kinderafdelingen van het Radboud UMC in Nijmegen. Zij doet onderzoek naar de spiritualiteit van kinderen.